

O ENGLSKOM PRESENT PERFECTU IZ PERSPEKTIVE KOGNITIVNE LINGVISTIKE

Milena Žic Fuchs

KOGNITIVNA LINGVISTIKA I JEZIČNE STRUKTURE: ENGLSKI PRESENT PERFECT (Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2009.)

Kognitivna je lingvistika relativno mlada znanstvena disciplina rođena osamdesetih godina prošloga stoljeća koja se neprestano razvija nastavljajući se na europski strukturalizam i američki pristup jeziku, a čijem su utemeljenju prethodno doprinijela imena poput Chomskoga, Roscha, Levinsona i dr. Kognitivna se lingvistika primarno bavi odnosom jezika i uma, a njezino je osnovno pitanje: na temelju čega se izgrađuje značenje u jeziku, te znači li svaka jezična struktura svakom čovjeku isto? Drugim riječima, ona izučava povezanost ljudskih kognitivnih sposobnosti s onime što čini čovjeka čovjekom: jezikom. Kroz te se veze pokušava proniknuti u mrežu isprepletenih jezičnih struktura koje ljudi svakodnevno koriste ovisno o znanju, iskustvu i samom čovjekovu poimanju svijeta u kojem živi. U tome su kontekstu posebno zanimljivi izrazi prirodnih jezika za vrijeme i prostor, jer i prostor i vrijeme izmiču jednoznačnoj definiciji, a svako ih ljudsko biće drukčije percipira. Ne čudi, stoga, činjenica da se istraživanje vremenskih i prostornih fenomena u jezičnim strukturama našlo u središtu zanimanja kognitivne lingvistike.

Dok razvoj kognitivne lingvistike i zanimanje za nove spoznaje do kojih se dolazi unutar te znanstvene discipline već desetljećima ne jenjavaju na Zapadu te su

iz toga područja dostupne mnoge publikacije na brojnim svjetskim jezicima, upravo je Milena Žic Fuchs svojom knjigom *Znanje o jeziku i znanje o svijetu* 1991. godine prva uvela kognitivnu lingvistiku u hrvatsko jezikoslovlje postavivši temelje njenome daljnjem razvoju.

Kognitivna lingvistika i jezične strukture: engleski present perfect predstavlja drugu knjigu kognitivnolingvističke tematike Milene Žic Fuchs na 219 stranica podijeljenih u 12 poglavlja, od kojih se svako raščlanjuje na više manjih potpoglavlja, uz iscrpan popis literature i predgovor.

Prvo se poglavlje – *Uvodne napomene* – bavi temeljnim ciljevima kontrastivne analize engleskoga i hrvatskoga jezika, kao i uvodom u problematiku engleskoga *present perfecta* kao glagolskoga vremena povezanoga s prošlošću i sadašnjošću. Nadalje, pažnja se usmjerava na prošla glagolska vremena u engleskome jeziku i *present perfect* – “prošlo glagolsko vrijeme engleskoga jezika koje poslovično pričinja teškoće govornicima hrvatskoga” (Žic Fuchs, 2009: 15), koje za autoricu predstavlja polazišnu točku u drukčijem pokušaju tumačenja fenomena vremena u jeziku iz perspektive kognitivne lingvistike. Upozorava se i na složenost glagolskih vremena te razlikovanje apsolutnih i relativnih glagolskih vremena, kao i na neka od pi-

tanja vezana uz kategoriju aspekta (aspekt kao morfološka i sintaktičko-semantička kategorija). Sve prethodno spomenuto pokušava se ilustrirati primjerima konkretizacije kategorije vremena u različitim jezicima (poput eskimskog ili hop-skoga), a upravo se kroz te primjere naglašava i različito poimanje i izražavanje vremena, što kategoriju vremena u jeziku svrstava i u sociolingvistički fenomen.

U drugom poglavlju naslovljenom *Present perfect* pozornost se usmjerava na središnju temu knjige – opis istoimenoga glagolskoga oblika u različitim relevantnim gramatikama engleskoga jezika, ali i njegovim prikazom u teorijskim raspravama. Važna je značajka toga poglavlja uvođenje pojma “relevantno za sadašnjost”, koji implicira povezanost prošlosti i sadašnjosti, ključnoga u tumačenju *present perfecta*. Druga je bitna značajka predstavljanje četiriju uporabnih vrsta perfekta pri čemu autorica ostaje dosljedna Comriejevim (1976) nazivima: perfekt ishoda, iskustveni perfekt, perfekt trajne situacije i perfekt bliske prošlosti.

Nakon predstavljanja četiriju uporabnih vrsta perfekta, treće poglavlje, *Temeljne postavke kognitivne lingvistike*, daje sažet pregled osnovnih postavaka kognitivne lingvistike pozivajući se na Lakoffa (1987) i Langacker (1987), s naglaskom na važnosti značenja u analizi jezičnih oblika, u ovom slučaju *present perfecta*. Slijedi kratki prikaz Radden-Dirvenove analize (2007) *present perfecta* koji čini uvod u autoričinu raščlambu problematike toga glagolskoga oblika. Naglašena je i potreba razlikovanja odnosa uporabe i značenja, koji se i teorijski razrađuje, ali i nužnost interdisciplinarnoga pristupa analizi *present perfecta* jer se tek razmatranjem suodnosa seman-

tike, pragmatike i samih jezičnih struktura može dobiti njegovu potpunu raščlambu. Na kraju se ponovno raščlanjuju četiri prethodno spomenute uporabne vrste *present perfecta*.

Najopsežnije poglavlje u knjizi, *Prema značenjima present perfecta*, čini svojevrsnu okosnicu cijele knjige jer prema Langackeru (1987: 12): *Meaning is what language is all about*. Poglavlje započinje podjelom njegovih značenja prema kriteriju (ne)mogućnosti upotrebe vremenskih priloga, a tematizira analitički pristup svim značajkama *present perfecta* (od konvencionaliziranih značenja do uporabnih tipova). Naglašava se i važnost promatranja jezičnoga iskaza i izvanjezične stvarnosti, što je i u korijenima same kognitivne lingvistike kao takve. Autorica također, osvrnuvši se na stajališta drugih jezikoslovaca, ističe i da su konvencije koje se vezuju uz *present perfect* te njegova značenja i uporabu rezultat korištenja te jezične strukture unutar jezične zajednice. Sve navedeno potkrijepljeno je detaljnom raščlambom svih tipova *present perfecta* u korpusnoj građi preuzetoj iz Britanskoga nacionalnoga korpusa, a dopunjeno grafičkim prikazima njihovih značenja. Nakon raščlambe, slijedi pokušaj rasvjetljavanja ključnoga pitanja vezanoga uz *present perfect*: radi li se o aspektu ili glagolskome vremenu, dok je u završnom potpoglavlju dostupan opis značenja navedenih tipova *present perfecta* u različitim relevantnim gramatikama s kritičkim osvrtom same autorice.

Peto poglavlje na svega nekoliko stranica – *Relevantno za sadašnjost u značenjima present perfecta* – namijenjeno je skretanju pozornosti na važnost samoga trenutka govorenja pri tumačenju značenja

te jezične strukture, kao i na suodnos svih četiriju vrsta *present perfecta* (perfekt ishoda, iskustveni perfekt, perfekt trajne situacije i perfekt bliske prošlosti) sa značenjem *relevantno za sadašnjost* koje su njegove konvencionalizirane realizacije i svojstvene su upravo *present perfectu*.

Suodnosi četiriju značenja present perfecta naslov je šestoga, drugoga poglavlja po opsežnosti, što ne čudi uzevši u obzir složenost značenja *present perfecta*, a stoga i njihovih suodnosa. Ono je koncentrirano oko međusobnih odnosa četiriju značenja jezične strukture koja je predmet interesa cijele knjige, prikaza njihovih sličnosti i razlika, upućujući tako na činjenicu da upravo semantičke razlike pomažu definiranju gramatičkih kategorija. Komparativna analiza mreže složenih odnosa i značenja tipova *present perfecta* popraćena je, kao i u četvrtome poglavlju, grafičkim prikazima. Istaknuto je i shematično značenje *present perfecta* na veoma apstraktnoj razini koje postulira sama autorica: *vremenski neodređena i određena prošlost u suodnosu sa SADA*, koje je dovoljno široko da može obuhvatiti sva četiri značenja, ali istovremeno i uputiti na dovoljno razlika među njima. Na kraju se poglavlja ukratko daje i pogled na složen odnos *present perfecta* i preterita.

Sedmo poglavlje – *Present perfect kao radijalna kategorija?* – bavi se pitanjem koje se nameće promatranjem značenja *present perfecta*: postoji li njegovo prototipno značenje oko kojega je organizirana cijela semantička mreža *present perfecta*? Autorica ne promatra *present perfect* kao kategoriju koja je ustrojena oko jednoga prototipnoga značenja već radijalnost *present perfecta* vidi kao stupnjevitu mrežu značenjskih odnosa i otklona od cen-

tralnih značenja (značenja perfekta ishoda i iskustvenoga perfekta), što je prikazano i dijagramom.

Osmo poglavlje naslovljeno *Teorijske implikacije* logično se nadovezuje na prethodno, baveći se tumačenjima uloge značenja u jezičnome opisu kontrastirajući europski strukturalizam i kognitivnu lingvistik u pružajući uvid u sličnosti i razlike u pristupima značenju tih pravaca. Autorica u ovome poglavlju pruža i kritički osvrt i komentare na Coseriuove (1990, 2000) kritike kognitivnoga pristupa i Taylorove (1999) odgovore Coseriuovu članku. Posljednje potpoglavlje osmoga poglavlja obrazlaže stupnjevost kategorija kao značenjsku odrednicu koja je potvrđena i kod *present perfecta*, koju različiti jezikoslovci različito tumače, a autorica to koristi kako bi još jednom potvrdila tezu da je za cjelovitu analizu *present perfecta* potrebno sagledati stvari i sa strukturalističkoga i s kognitivnolingvističkoga stajališta.

Deveto se poglavlje pod naslovom *Značenje i pragmatika* bavi odnosom između značenja *present perfecta* kao jezične strukture i kontekstualnih okvira u kojima se konkretizira. Uzevši u obzir da se pragmatika bavi proučavanjem značenja koje je sudionik u komunikaciji htio prenijeti svom sugovorniku i interpretacije tog značenja od strane sugovornika u kontekstu, ovo kratko poglavlje jasno pokazuje da “ta dva smjera nisu odvojene sfere, već da je riječ o sferama u dijalektičkom odnosu i stalnom uzajamnom prožimanju” (Žic Fuchs, 2009: 198), veoma bitnima pri pokušaju analize *present perfecta*, ali i drugih jezičnih struktura.

U desetome se poglavlju – *Present perfect – aspekt ili glagolsko vrijeme* – daje sažetak spoznaja dobivenih analizom

present perfecta u poglavljima koja su prethodila. Ističe se kako su perfekt ishoda i iskustveni perfekt koji čine značajnu jezgru *present perfecta* obilježeni dvoslojnom aspektualnošću pa se mogu smatrati aspektom, dok se perfekt trajne situacije i perfekt bliske prošlosti mogu shvatiti kao relativna glagolska vremena. To upućuje i na isprepletenost aspektualno-vremenskih odrednica unutar same kategorije engleskoga *present perfecta* te se još jednom naglašava kako je tumačenje uloge "sadašnjeg trenutka" od ključne važnosti u njegovoj pravilnoj interpretaciji.

Pretposljednje poglavlje – *Implikacije za kontrastivnu analizu* – zaokružuje knjigu kao cjelinu prije zaključnih napomena ponovno se osvrćući na problematiku usvajanja engleskoga *present perfecta* kod hrvatskih govornika. Autorica suprotstavljanjem primjera četiriju tipova *present perfecta* i njihovih prijevodnih ekvivalenata na hrvatskome jeziku pokazuje važnu sustavnost koja među njima postoji. Sustavnost i visok stupanj podudarnosti izvornika i hrvatskih ekvivalenata stoga bi trebala poslužiti kao polazišna točka za daljnju kontrastivnu analizu koja bi svoju praktičnu primjenu mogla pronaći u nastavnim materijalima za učenje i podučavanje engleskoga jezika kako bi se olakšalo usvajanje te problematične glagolske strukture.

U završnim opaskama knjige naslovljenim *Umjesto zaključka* autorica daje kratak pregled dosadašnjega tijeka knjige, od *present perfecta* kao poveznice do različitih predstavljenih teorijskih postavki vezanih na bilo koji način uz *present perfect*, ali i izvan njegovih okvira, od strukturalizma do kognitivne lingvistike. Pri

samome kraju upućuje na moguće pravce kojima bi razvoj kognitivne lingvistike mogao krenuti u potrazi za empirijskim potvrdama svojih postulata.

Dosljedna metodologija iscrpne analize *present perfecta* i njegovih tipova, koherentnost, povezivanje i kontrastiranje suvremenih i starijih lingvističkih teorija, kritički osvrti i komentari, jasnoća stila, sustavnost i preglednost samo su neki od epiteta kojima se ova knjiga može pohvaliti. Knjiga ujedno predstavlja vrelo informacija o kognitivnoj lingvistici na hrvatskome jeziku koje mogu biti korisne na svim razinama studija, od preddiplomskoga do doktorskoga, bilo kao uvod u osnovne pojmove ili kao ogledni primjer inovativnoga pristupa složenim jezičnim pitanjima.

Ovom knjigom neosporne kvalitete Milena Žic Fuchs dala je značajan doprinos razvoju hrvatskoga jezikoslovlja, ali i rasvjetljavanju složene kategorije engleskoga *present perfecta* uopće.

Literatura:

- Comrie, B., *Aspect*, Cambridge: Cambridge University Press, 1976.
- Coseriu, E., "Semántica estructural y semántica cognitiva", u: Alvar, M. et al. ed. *Profesor Francisco Marsá: Jornadas et Filologia, Col·leció homenatges 4*. Barcelona: Publicaciones de la Universidad de Barcelona, 1990., str. 232–289.
- Coseriu, E., "Structural semantics and 'cognitive' semantics", *Logos and Language* 1, 2000., str. 19–42.
- Lakoff, G., *Women, Fire and Dangerous Things, What Categories Reveal about the Mind*, Chicago: The University of Chicago Press, 1987.

- Langacker, R.W., *Foundations of Cognitive Grammar, Theoretical Prerequisites*, Vol. I, Stanford: Stanford University Press, 1987.
- Radden, G. i R. Dirven, *Cognitive English Grammar*, Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2007.
- Taylor, J., "Cognitive semantics and structural semantics", u: Blank, Andreas, Peter Koch, ed. *Historical Semantics and Cognition*. Berlin - New York: Mouton de Gruyter, 1999., str. 17–48.
- Žic-Fuchs, M., *Znanje o jeziku i znanje o svijetu*. (Biblioteka SOL). Zagreb: Filozofski fakultet, 1991.

Nensi Rubinić

DOPRINOS KORPUSNOJ I PRIMIJENJENOJ LINGVISTICI

Milica Gačić

RIJEČ DO RIJEČI

Lingvistička istraživanja odnosa engleskoga i hrvatskoga jezika na području prava i srodnih disciplina
(Profil – Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2009.)

U izdanju Profila i Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu 2009. godine je objavljena knjiga prof. dr. Milice Gačić *Riječ do riječi – Lingvistička istraživanja odnosa engleskoga i hrvatskog jezika na području prava i srodnih disciplina*. Na gotovo 300 stranica prikazana je sinteza tridesetogodišnjega rada dr. M. Gačić na područjima korpusne lingvistike, leksikologije, leksikografije i jezika kaznenih disciplina i prava. Knjiga sadrži tri velike cjeline: *Leksikologija – leksikografija – terminologija*, *Korpusna istraživanja* i *Praktični problemi prevođenja*, a u njima nalazimo više od 30 poglavlja koja predstavljaju radove dr. M. Gačić objavljene u protekla tri desetljeća te neke nove, dosad neobjavljene.

Prva cjelina bavi se temeljnim pojmovima i značenjem leksikologije i leksikografije u suvremenoj lingvistici te moguć-

nostima uporabe računala u leksikološkom i leksikografskom radu. Osobita se pozornost pridaje metodologiji izrade terminoloških rječnika, pri čemu je važno proučiti uporabu termina kako u suvremenim, tako i u povijesnim izvorima, što se ponekad zanemaruje. Ovo poglavlje nudi niz primjera kako treba koristiti izvore te kako provesti analizu uporabe i značenja nekog termina.

Sljedeće poglavlje govori o hrvatskoj kriminalističkoj terminologiji te je uspoređuje s kriminalističkom terminologijom u nekim svjetskim jezicima, poglavito u engleskom, francuskom i njemačkom jeziku.

Dvojezični pravni rječnici i frekvencijski rječnici struke daljnje su teme prve cjeline u kojima se ističu pojave koje je nužno uzimati u obzir da bi se izradio